

А. В. Смітюх

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри адміністративного та господарського
права Одеського національного університету
імені І. І. Мечникова

ЮРИДИЧНІ ФАКТИ, ЩО ВИЗНАЧАЮТЬ ПОХОДЖЕННЯ ЗОБОВ'ЯЗАЛЬНИХ ПРАВ ВИМОГИ ВІД МАЙНОВИХ КОРПОРАТИВНИХ ПРАВ

У попередній роботі нами пропонувалася концепція, відповідно до якої майновий інтерес учасника щодо отримання прибутку корпоративного підприємства опосередковують два майнових права:

— майнове корпоративне право на дивіденд, яке безумовно існує стільки, скільки тривають відносини участі у корпоративному підприємстві, представлене в обороті транзитивним знаком — корпоративною часткою, а також підлягає захисту, зокрема — через визнання його судом, але є умовним у тому, що стосується аспекту його реалізації, оскільки є лише моделлю, прообразом, ноуменом зобов'язальних прав вимоги, які походять, еманують з цього корпоративного права за кожного настання визначених законом умов;

— зобов'язальні права вимоги сплати дивідендів, які є похідними від відповідного корпоративного права, а також без-

умовними в аспекті отримання блага, яке складає їх предмет, але умовними в аспекті їх виникнення [1, с. 89].

На нашу думку, ця концепція може бути поширена на будь-які майнові корпоративні права: усі вони безумовно надаються учаснику, але є умовними в аспекті можливості їх реалізації, з усіх майнових корпоративних прав походять зобов'язальні права вимоги учасника (через еманацию, коли майнове корпоративне право неодноразово стає джерелом зобов'язального права вимоги або через перетворення, коли зобов'язальне право заміщує собою майнове корпоративне з припиненням останнього).

Оскільки природа майнових корпоративних прав є, за певними зауваженнями, принципово подібною до природи майнових прав з умовного правочину до настання відповідної обставини [1, с. 87], слід приділити увагу юридичним фактам, залежність від настання яких і визначає умовний характер майнових корпоративних прав, відштовхуючись від положень, що були сформульовані дослідниками щодо умовних правочинів.

Як зауважує К. П. Победоносцев, умовою є невідомо взагалі (майбутня) чи невідома сторонам у хвилину укладення договору обставина, від настання (чи від з'ясування) якої залежить існування самого права, що складає предмет і мету договору [2, с. 13], істотною властивістю умови є непевність, невідомість події, з якою вона пов'язана [2, с. 16]. Схожим чином Д. І. Мейер пише, що «обставина, яка складає умову правочину, повинна бути невідома... тому обставина, хоча й майбутня, але вірна, необхідна, не буде умовою, оскільки необхідність обставини виключає її невідомість і доля правочину, все одно, є вірною, його існування не підлягає сумніву, а сумнівність існування і складає характерну рису умовного правочину [3, с. 188].

Залежність від настання обумовленої правочином обставини є типологічною рисою умовного правочину і, як наслідок — умовних прав з нього.

У тому, що стосується майнових корпоративних прав, такими непевними, невідомими подіями майбутнього є як самий факт, так і розмір прибутку, який корпоративне підприємство отримає або ні, майбутній майновий стан корпоративного підприємства у цілому і пов'язаний з цим розмір чистих активів,

прийняття загальними зборами певних рішень, дії інших учасників корпоративного підприємства тощо.

Н. А. Єрмолова обґрунтовує позицію, за якою правочин під відкладальною умовою є складом юридичних фактів, що поступово накопичується (рос. — представляют собой постепенно накапливающийся состав юридических фактов), отже наслідки, які він викликає, відрізняються залежно від того, на якому етапі накопичення фактів перебуває склад такого правочину [4, с. 5].

У майнових корпоративних правовідносинах, так само як і у відносинах, що виникають з умовного правочину, відбувається накопичення елементів складу у певній послідовності. Отже виникнення зобов'язального права учасника щодо корпоративного підприємства, яке заміщує відповідне корпоративне майнове право умовного характеру, або еманує з цього права обумовлене накопиченням сукупності юридичних фактів, до яких належать:

— набуття права власності на корпоративну частку чи акцію, що є аналогом укладення умовного правочину і знаменує виникнення майнового корпоративного права умовного характеру, тобто є юридичним фактом правоутворюючого характеру;

— юридичний факт — подія, що забезпечує матеріальні передумови трансформації умовного корпоративного права у безумовне зобов'язальне: наявність нерозподіленого прибутку (якщо йдеться про право на дивіденди) або майна (якщо йдеться про право на ліквідаційну квоту). Можна бачити, що такі матеріальні передумови притаманні основним матеріальним корпоративним правам, які опосередковують отримання учасником результатів господарської діяльності товариства, але вони відсутні, якщо йдеться про матеріальні корпоративні права, пов'язані з купівлею чи продажем часток — зокрема право на пропорційне отримання акцій при додатковому приватному розміщенні, право акціонера вимагати здійснення викупу належних йому акцій акціонерним товариством, мажоритарним учасником та інші подібні права;

— вплив визначених законом строків, а саме — завершення відповідного звітної періоду — року чи кварталу, якщо йдеться

ся про право на отримання дивідендів, тобто — юридичний факт — подія, який забезпечує усі (якщо йдеться про дивіденди за привілейованими акціями), або окремі (якщо йдеться про дивіденди за іншими видами корпоративних часток) формальні передумови еманации безумовного зобов'язального права з умовного корпоративного (у випадку з привілейованими акціями є правоутворюючим фактом);

— та у всіх випадках крім дивідендів власників привілейованих акцій — наявність окремого акту волевиявлення — рішення загальних зборів про розподіл прибутку і сплату дивідендів, рішення загальних зборів або суду про ліквідацію корпоративного підприємства, заява учасника про вихід, можливо — у поєднанні з рішенням загальних зборів, рішення загальних зборів про приватне розміщення акцій, укладення правочину щодо придбання акцій, внаслідок якого формується контрольний, значний контрольний або ж домінуючий контрольний пакет акцій. Це — правоутворюючий (якщо йдеться про більшість корпоративних майнових прав, від яких неодноразово походять зобов'язальні права зі збереженням існування вихідного майнового корпоративного права), або правоперетворюючий (якщо йдеться про право на отримання ліквідаційної квоти, коли зобов'язальне право вимоги сплати певної грошової суми або передачі майна заміщує собою вихідне майнове корпоративне право з його припиненням) факт, що є юридичним актом або правочином і забезпечує окремі (якщо йдеться про право на отримання дивідендів) або усі (якщо йдеться про інші майнові корпоративні права) формальні передумови трансформації умовного корпоративного права у безумовне зобов'язальне.

Слід зазначити, що на відміну від умовного правочину, у якому відкладаються умови, що обумовлюють трансформацію умовних прав у зобов'язальні права, вимоги визначаються волевиявленням сторін, у корпоративних правовідносинах ці умови (зокрема для майнового корпоративного права на дивіденди — це наявність нерозподіленого прибутку звітної та/або попередніх періодів, коштів резервного фонду щодо привілейованих акцій, а для усіх учасників, крім акціонерів — власників привілейованих акцій, — також і наявність рішення

загальних зборів про розподіл прибутку) визначаються не волевиявленням учасників, а законом.

Можна бачити, що для кожного майнового корпоративного права існує свій склад юридичних фактів, за наявності яких від нього походить відповідне зобов'язальне право.

Найпростішим, двоскладним є фактичний склад, що опосередковує виникнення зобов'язальних прав, пов'язаних з купівлею чи продажем часток: він складається з факту придання відповідної частки акції (внаслідок чого виникає майнове корпоративне право вимагати придбання або викуп інших акцій за настання відповідних умов) та факту прийняття загальними зборами рішення про приватне розміщення акцій чи укладення третьою особою правочину щодо придбання акцій, внаслідок якого формується контрольний, значний контрольний або ж домінуючий контрольний пакет акцій (внаслідок чого з майнового корпоративного права еманує відповідне зобов'язальне право вимоги, що може бути заявлена або ні та існує певний нетривалий визначений законом строк).

Трьохскладним є фактичний склад права на отримання ліквідаційної квоти, у якому факт придбання частки доповнюється не лише фактом прийняття рішення про ліквідацію (який є правоперетворюючим і припиняє відповідне майнове корпоративне право з виникненням зобов'язального права вимоги сплати грошової суми чи передачі майна), але включає також факт наявності відповідного майна. Так само трьохскладним є фактичний склад права на отримання дивідендів за привілейованими акціями: він є принципово подібним вищенаведеному фактичному складу, але у ньому місце рішення займає вплив визначеного законом строку.

Нарешті, найскладнішим є фактичний склад, що опосередковує трансформацію у зобов'язальні права вимоги умовного матеріального корпоративного права на дивіденди за простими акціями (частками): він складається з чотирьох елементів і включає факти придбання відповідної частки (акції), наявності нерозподіленого прибутку, впливу визначених законом строків і прийняття відповідних рішень загальними зборами.

Література

1. Смітюх А. В. Щодо правової природи права на дивіденд / А. В. Смітюх // Правова держава. — 2018. — № 29. — С. 85–90.
2. Победоносцев К. П. Курс гражданского права. Часть третья: Договоры и обязательства / К. П. Победоносцев. — М.: Статут, 2003. — 622 с.
3. Мейер Д. И. Русское гражданское право: в 2 ч. Ч. 1 / Д. И. Мейер. — М.: Статут, 1997. — 290 с.
4. Ермолова Н. А. Условные сделки в российском гражданском праве : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / Н. А. Ермолова. — Краснодар: Кубанский государственный аграрный университет, 2011. — 25 с.